

ИДЕИ КЪМ ТВОРЧЕСКИТЕ ДЕЙНОСТИ В ЧАСА ПО МУЗИКА

Виктория Николова

IDEAS FOR CREATIVE ACTIVITIES IN MUSIC CLASS

Victoria Nikolova

Тематично направление:

Иновации и традиции в обучението по музика

Резюме:

Музиката насърчава креативността и изгражда увереност, помага на учениците да изразят себе си и им показва важността на комуникацията. Авторът на доклада изследва възможностите за повече практически и творчески занимания в часовете по музика в прогимназиален етап. Свиренето на музикални инструменти е изключително привлекателна дейност за учениците, развива музикалните способности, помага при работата с неточно интониращи ученици. Формират се навици за съвместно музициране и преживявания, развива се емоционалната интелигентност. Творческа дейност, която дава основателна причина на учениците да развият нотната си грамотност.

Ключови думи:

*педагогическа система; преподаване; свирене на музикални инструменти; пеене; учебна програма; обучение; музикално възпитание
музика, езиково развитие, ранно чуждоезиково обучение.*

Abstract:

Music encourages creativity and builds confidence, helps students express themselves and shows them the importance of communication. The author of the report explores the possibilities for more practical and creative activities in music lessons in junior high school. Playing musical instruments is an extremely attractive activity for students, develops musical

abilities, helps in working with students who do not accurately intonate. Habits for joint music making and experiences are formed, emotional intelligence develops. A creative activity that gives students a good reason to develop their music literacy.

Key words:

pedagogical system; teaching; playing musical instruments; singing; curriculum; training; musical education

В този доклад бих искала да споделя моменти от учителската ми практика, впечатленията ми от учебни програми в други държави и как да направим урока по музика по-ползотворен и по-музикантски. В съвременния етап на обучението по музика се забелязва тенденция към промяна и обновяване на учебното съдържание по дисциплината. През последните години учебния материал беше значително намален, някои теми бяха преместени за изучаване в по-горни класове, а други напълно отпаднаха. При последните промени на учебната програма по музика се забелязва така нареченото „олекотяване“ и „опростяване“ на учебния материал. Постепенното премахване на така наречените „ненужни и натоварващи“ теми от теорията на музиката доведоха до превръщането на учебната дисциплина до степен „за забавление и за почивка“ на учениците. В моята практика като учител също забелязвам, че много от творческите дейности не се случват в часовете по музика във всички етапи на училищното образование. Така например в начален етап, където е изключително важно да се поставят основите на музикалното обучение и учениците да придобият навици за слушане на музика с поставени задачи, за пеене, за свирене с детски музикални инструменти, за композиране и т.н., със съжаление мога да заявя, че тези дейности все повече не се случват при голяма част от училищата в страната.

Причините, разбира се, са ясни – липса на позитивно отношение към учебната дисциплина в обществото, дори и в част от учителското съсловие, в много малка част от училищата часовете по музика в начален етап се водят от учители със специалност музика. В много училища вече няма музикални кабинети, липсват музикални инструменти. Няма училищни оркестри, дори хорове. В момента най-разпространената музикална извънкласна дейност е

вокалната група. На този фон навлизането на технологиите в учебния процес е забележително – днес не можем да си представим час по музика без компютър, озвучителна апаратура, мултимедийна дъска и т.н. Учителят по музика трябва да притежава добри технически познания, не само музикални. И все пак часът по музика би било добре да бъде изграден не само от технологии, поне не всеки час. Аз смятам, че досегът на учениците с музиката трябва да бъде реален, а виртуалните инструменти да подпомагат учебния процес, също и да се използват за упражнения вкъщи ако ученикът няма музикален инструмент. Свиренето на музикални инструменти, импровизацията и композирането са заложили в учебната програма по музика от 1 до 10 клас на общообразователното училище, най-вече на хартия. Реалността е съвсем друга и аз смятам, че с добра воля можем да направим много по този въпрос.

Основното съдържание на музикалното възпитание на учениците в средните училища са изпълнение, възприемане и творчески дейности. Съвкупността от средства, методи и форми реализира целите и задачите на учебната дисциплина музика. Учителите използват различни средства и начини за формиране и развиване на музикалните способности на учениците – метроритмичен и ладов усет, усет за многогласие, музикалнослухови представи.

Нека накратко да видим каква е практиката в други държави. В различни точки на света – САЩ, Австралия, Европа предметът „Музика“ в общообразователните училища се изучава по-задълбочено. Свиренето на музикални инструменти е регламентирано в учебната програма и то се случва. Музикалната теория се изучава още от ранните години на обучението, учениците научават терминологията и я използват свободно. Учебната програма е много гъвкава и позволява на учителите сами да подбират песните за пеене, материала за свирене и за слушане. Всичко обаче е съобразено с изискванията за знания и умения за съответната възраст. Въсъщност на много места учебната дисциплина „Музика“ не се преподава по учебник. Извънкласните дейности са необходимост за всяко добро училище – можем да видим множество различни музикални дейности във всеки етап на училищното образование – класически хор, вокална група, духов оркестър, симфоничен оркестър, музикален театър и т.н. Интересно е да се отбележи

и факта, че престижните университети взимат предвид и постиженията в музиката на своите кандидат-студенти. Критериите за оценяване също са много добре развити на национално и на училищно ниво, като има и оценка за положени усилия, освен академичната оценка, даже оценката за усилия е по-важна.

Казано накратко, музика се изучава така, както би трябвало в пълния ѝ блясък, а не за обща култура, както обичаме да казваме, макар че се споменава така и в учебната програма. Бих искала да обърна внимание на факта, че колкото повече размиваме съдържанието на учебната дисциплина и опростяваме знанията, които учениците трябва да имат, в крайна сметка това би довело до слаб интерес, липса на мотивация в учениците и учителите. На този фон обаче можем да погледнем и от друг ъгъл и да пречупим негативната тенденция.

В едни от най-успешните методи за преподаване на музика може най-обща да отделим два момента – родния музикален фолклор и свиренето на музикални инструменти. Тук визирам системата на Золтан Кодай и Бела Барток, както и тази на Карл Орф. И в двата метода срещаме заимстване на мелодии от местния фолклор и използване на инструменти с фиксирана височина на тона и такива с фиксирана. Ползването на мелодични инструменти дава основание на учениците да искат да четат ноти. Първоначалното осъзнаване на тоновете височини се случва чрез народната песен. В системата на Орф се използва голям набор от ударни музикални инструменти – с определена и неопределена височина на тона, и всички са с високо качество на звука. Много негови идеи има и в нашата учебна програма по музика, най-вече в начален етап.

В прогимназиален и гимназиален етап свирене на музикални инструменти няма или почти няма. В учебната програма обаче съществува. При по-големите ученици свиренето на детски музикални инструменти вече не е толкова интересно и впечатляващо. За тях би трябвал да се предвидят „истински“ музикални инструменти. Нека разгледаме учебната програма по музика такава каквато е в момента. От първи до десети клас се учи музика в общообразователното училище. Във всеки клас има изискване учениците

да композират и импровизират – две сериозни дейности, предполагащи натрупани умения и знания. По подразбиране осъществяваме тези дейности само чрез пеене.

Ами ако заменим част от пеенето със свирене?

Този въпрос възникна у мен преди няколко години и започнах да търся отговори. Как да стане? Може ли да се случи това и в българското общообразователно училище? Учебната програма позволява ли го? И редица други въпроси...

Отговорите дойдоха когато се запознах с учебната програма по музика на Кеймбридж. Видях как ученици свирят на различни музикални инструменти в различните класове, четат ноти свободно, композират и импровизират. След това се запознах и с учебните програми в други държави – казано накратко, учениците свирят на музикални инструменти успешно, създават се училищни оркестри, развива се емоционалната интелигентност, възможността за себеизразяване, самоконтрола и т.н.

Нека сега да ви запозная с моята практика или как запалих интереса на учениците в седми клас. Как можем чрез практическите дейности да провокираме интерес към трудната музикална теория и да дадем смисъл на изучаването ѝ?

Всички знаем, че пеенето по ноти е може би най-трудната и най-нежелана част от обучението по музика в училище. Използвани са различни методи през годините, но така или иначе тази тема все още е тъмна и определено учениците не могат напълно да я усвоят. През моята практика като учител съм пробвала различни начини и все стигах донякъде без да има напълно завършен резултат. Всъщност само трябваше да дам причина на учениците да започнат да четат ноти.

Всички негативи, които споделих по-горе, можем да ги превърнем в позитиви, стига да бъдем по-смели и да познаваме в детайли учебната програма. Изпълнението като творческа дейност присъства от първи до десети клас на общообразователната подготовка. Някак си по подразбиране го тълкуваме най-вече като пеене. Това е разбираемо, защото в учебниците по музика присъстват повече песни за изпълнение и малко кратки ритмични примери за изпълнение (основно в начален етап).

Когато, обаче оборудвах кабинета си по музика с различни музикални инструменти – ударни, клавишни, струнни, тогава атмосферата в часа по музика започна да се променя. Любопитството на учениците надделя, започнаха да се интересуват от инструментите и естествено проявиха желание да свирят. До този момент в час по музика те не бяха свирили на никакъв музикален инструмент. Не познавах и нотното писмо. Наложих се да проведем ускорен курс по четене на ноти. За радост има и достатъчно добри безплатни платформи за упражнения в четене на ноти и ритъм. Безспорно, електронните ресурси помагат на учениците и въкъщи да работят върху разчитането на нотите.

Например:

1. Упражнения в четене на ноти и ритъм:

<https://www.musicca.com/bg/uprazhneniya/noti>

2. Уроци по музикална теория:

<https://www.musictheory.net/>

3. Упражнения в четене на ноти, ритъм, създаване на композиция:

<https://www.classicsforkids.com/>

4. Уроци по музикална теория, запознаване с музикални инструменти:

<https://bg.khanacademy.org/humanities/music>

5. Виртуално пиано:

<https://www.onlinepianist.com/virtual-piano>

Интересно е да се отбележи, че когато споделих на родителите за намерението ми децата да свирят в часовете по музика, всички приеха и подкрепиха идеята. Нека да ви дам конкретно примери как са използваме музикални инструменти в часа по музика, без да нарушаваме учебната програма. Аз използвам учебниците на издателство Просвета с авторски коректив Вяра Сотирова, Галунка Калоферова и Здравка Матеева.

В учебника за 7-ми клас и по конкретно в урока за диез, бемол и бекар е даден нотен пример на тема от Хайдн и неин вариант.

Нотен пример 1: Електронен учебник по музика 7 клас, изд. Просвета, София, стр.11

В урока, освен знаците за алтерация, се споменават и ладовите наклонения мажор и минор. Тази тема звучи доста абстрактно на ученици, които никога не са свирали на музикален инструмент. За да могат да вникнат и да разберат повече, вместо само да пеят по ноти темата, започнахме да я разучаваме да я свирим с гlockenspiel. Тук трябва да отбележа, че гlockenspielът трябва да имат поне октава и половина и в клавиатурата има полутонове. Качеството на звука също трябва да е добро, за да постигнем и наслада за ухото. В рамките на един час постигнах изсвирване на темата и една вариация. В следващите часове добавих и елементарен съпровод с отделни тонове, като тук вече използвахме и синтезатори.

Бих искала да споделя стъпки за разучаване, така както аз съм работила:

1. Слушане на откъса от музикалното произведение.
2. Запознаване с партитурата – знаци, символи, размер, тонови трайности, паузи и т.н.
3. Слушане само на темата/изсвирване и изпяване от учител.
4. Разучаване на темата да се пее по ноти (тонови трайности, арматурни знаци, символи), съвместно с учителя.
5. Запознаване с клавиатурата – коя нота на кой клавиш съответства на клавиатурата.
6. Самостоятелни упражнения – обикновено в тази част възникват въпроси, например - Откъде трябва да започна? Кое „ми“ да изсвиря горното или долното?

7. Групово свирене.

8. Самостоятелно представяне на наученото до момента.

9. Следва добавяне на хармоничен съпровод, ритмичен съпровод в следващите часове по преценка на учителя.

В рамките на един час е напълно възможно да постигнем изсвирване на темата и една вариация. В следващите часове добавих и елементарен съпровод – с отделни, основни тонове от хармонията, като тук вече използвахме синтезатори. Резултата е впечатляващ – дисциплината в клас се подобри, отношението към предмета музика – също. Интересът на учениците се повиши – започнаха да слушат по-разнообразна музика, а някои споделят, че за първи път разбират защо трябва да имат предмет музика в училище!

Друг случай, в който използвах музикални инструменти, е при изучаването на песента “Morning is come”.

английски канон от XVIII век

Мусикален пример 2: Ел. учебник 7 клас, изд. Просвета, София, стр.124

Тъй като тази песен представлява канон и имаме нотен запис в учебника,

реших да разделя класа на групи. Така едната група докато пее, другата изпълняваше мелодията на ксилофони. Стъпките за изучаване са идентични с примера по-горе.

Друг пример, който мога да дам как успешно да приложим свирене с музикални инструменти, е в урока за симфонията. Учениците трябва да слушат откъс от симфония № 9, четвърта част на Лудвиг ван Бетховен. Чудесна възможност да научат да свирят мелодията, а защо не и съпровода към нея. По програма „Одата на радостта“ се учи като песен в пети клас. Достатъчно е да си припомнят песента и след това да запеят по ноти.

Ода на радостта

Allegretto assai Лудвиг ван Бетховен
из Симфония № 9, IV ч.

Ра-дос-ти де - те от ра - я, ти, въл-ше-бен, я - сеп плам, ний при-стъп-ва-

ме в'о-ма - я о, бо-ги-що, в'тво - я храм. Тво-я све-гъл чар спо - я - ва

туй, що свет-ски нрав де - ли, бра - тя всич-ки лю - де ста - ват,

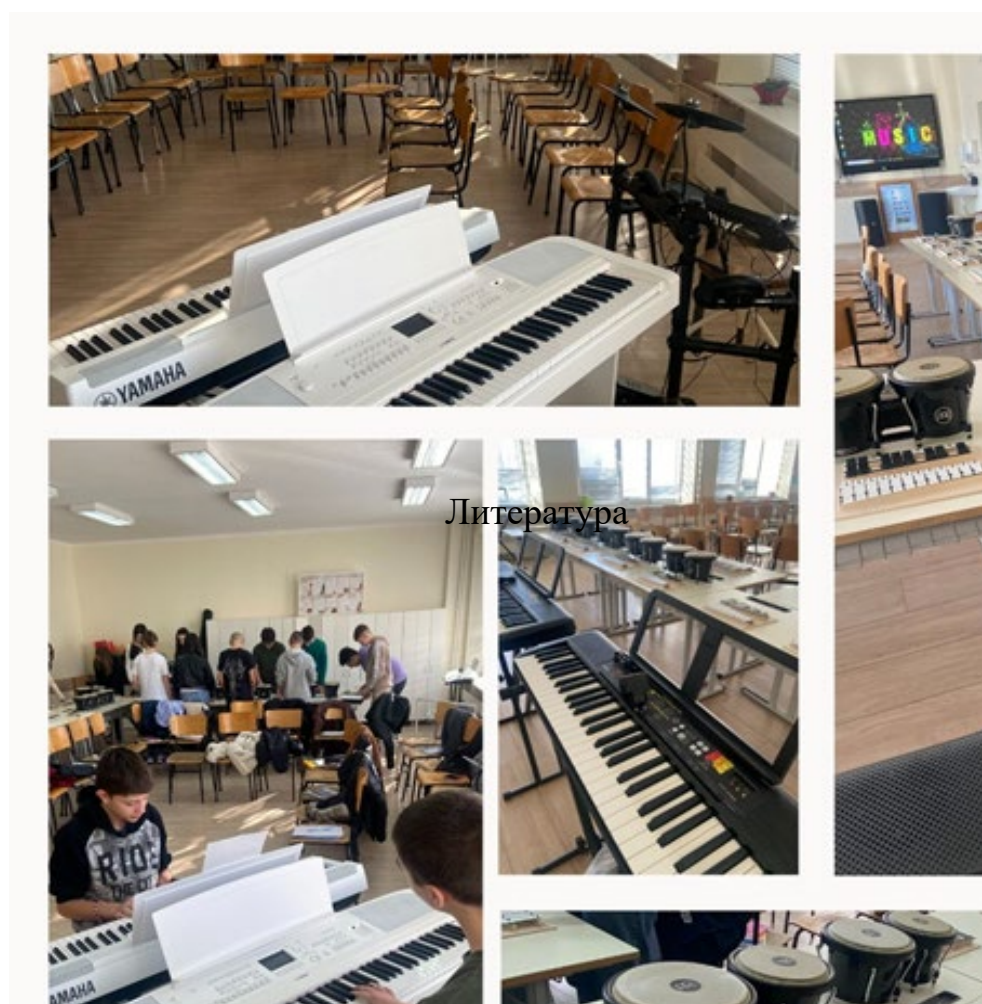
щом с'кри-ла по - ве - еш ти! Тво-я све-гъл чар спо - я - ва туй, що свет-ски

нрав де - ли, бра - тя всич-ки лю - де ста - ват, щом с'кри-ла по - ве - еш ти!

Нотен пример 3: Книга за учителя 5 клас, изд. Просвета, София, стр.105

Смятам, че е много полезно, когато мелодията, която трябва да изсвирят учениците, им е позната. Така по-лесно се ориентират по слух, особено когато изсвирят грешна нота. Важно е да постигнем момента на самоконтрол в учениците, да развием самокритичност. Вярвам, че когато учениците успоредно учат как да четат ноти, запомнят коя нота къде стои на петолинието и слухово търсят кой клавиш да изсвирят, развиват умения за самоусъвършенстване.

Разбира се, няма как да свирят учениците без добре оборудвани музикални кабинети и без добре подготвени учители, но и за това има решение – вече втора година Министерството на образованието и науката финансира национална програма, която дава възможности всяко училище да има добре оборудвани музикални кабинети, да се създават хорове и оркестри. В заключение бих искала да кажа, че от свиренето на музикални инструменти можем да имаме само ползи – и учениците ще имат по-добра мотивация, учителите също, а резултатите ще бъдат удовлетворяващи. Възможностите не са малко. Всичко опира до желанието на учителите. Накрая бих искала да ви покажа снимки от моя кабинет по музика:

Снимка 1: Кабинет по музика, 55СУ„Петко Каравелов“, гр.София, автор на снимките: Виктория Николова

Литература:

1. Учебна програма по музика за 1 клас в сила от 2016-2017г. [Uчебna programa po muzika za 1 klas v sila ot 2016-2017g]
2. Учебна програма по музика за 2 клас в сила от 2017-2018г. [Uчебna programa po muzika za 2 klas v sila ot 2017-2018g.]
3. Учебна програма по музика за 3 клас в сила от 2018-2019г. [Uчебna programa po muzika za 3 klas v sila ot 2018-2019g]
4. Учебна програма по музика за 4 клас в сила от 2019-2020. [Uчебna programa po muzika za 4 klas v sila ot 2019-2020g]
5. Учебна програма по музика за 5 клас в сила от 2016-2017г. [Uчебna programa po muzika za 5 klas v sila ot 2016-2017g]
6. Учебна програма по музика за 6 клас в сила от 2017-2018г. [Uчебna programa po muzika za 6 klas v sila ot 2017-2018g]
7. Учебна програма по музика за 7 клас в сила от 2018-2019г. [Uчебna programa po muzika za 7 klas v sila ot 2018-2019g]
8. Учебна програма по музика за 8 клас в сила от 2017-2018г. [Uчебna programa po muzika za 8 klas v sila ot 2017-2018g]
9. Учебна програма по музика за 9 клас в сила от 2018-2019г. [Uчебna programa po muzika za 9 klas v sila ot 2018-2019g]
10. Учебна програма по музика за 10 клас в сила от 2019-2020г. [Uчебna programa po muzika za 10 klas v sila ot 2019-2020g]
11. Учебник по музика за 7 клас, изд. Просвета, София, 2023 [Uчебnik po muzika za 7 klas, izd. Prosveta, Sofia, 2023]
12. Cambridge Assessment International Education, 2019, Teacher Guide with advice for Cambridge Primary Music 0068
13. C. Constantinou, Veema Education, 2017, Teaching and Learning: AFL, SEN, G&T
14. Steve Garnett, Training Dragonfly, 2016, Effective Differentiation
15. Steve Garnett, Training Dragonfly, 2016, Marking and Feedback

Интернет източници:

1. Книги за учителя и електронни учебници по музика, достъп на 29.03.2024

<https://bg.e-prosveta.bg/my-profile/my-library>

2. Учебни програми по музика, достъп на 29.03.2024

<https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-planove-i-programi-po-klasove/>

Данни за автора:

Виктория Николова, редовен докторант в катедра „Музика“,

Факултет „Изкуства“ при ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград

e-mail: v.nikolova767@gmail.com

Научна област: Методика на обучението по музика

About the author:

Victoria Nikolova, full-time doctoral student in the Department of Music,

Faculty of Arts at the South-West University «N. Rilski» - Blagoevgrad

e-mail: v.nikolova767@gmail.com

Scientific field: Methodology of music education